

Čapek, R. 2013. Učitel a rodič: Spolupráce, třídní schůzka, komunikace. Praha: Grada.

2.2 RODIČE

Pro žáka není důležitější prostředí, než je rodina. Nelze než souhlasit, že „rodiny jsou primárními vychovateli svých dětí, mají na výchovu a vývoj svých dětí největší vliv; rodiče nesou odpovědnost za vzdělávání svých dětí, a proto mají právo spolurozhodovat o jeho naplňování; rodiče a učitelé jsou rovnocennými partnery“ (Krejčová, Kargerová 2003, s. 149). Jak konstatují sami rodiče z Unie rodičů: „Rodičovským právem a povinností je ‚klenot nejdražší‘ – své dítě – provázet od narození k dospělosti. Zásadní změna nastává s povinnou školní docházkou, se vstupem do prostředí, kde se hodnotí známkami, to znamená i do prostředí otevřeného soupeření a rivality. Partnerskou spoluprací rodičů, pedagogů a dětí limitují obavy z výsledku hodnocení. Svobodné postoje rodičů i učitelů poznamenávají ‚staré, dobré‘ mravy totalitního režimu, kdy si stát uzurpoval právo na dítě. Často se jako rodiče z pocitu ‚nevyčuhovat‘ sami do role žáků stimulujeme. Snad z obav, aby se naše jednání neodrazilo na hodnocení našeho dítěte. Děti se však mají učit ne kvůli známkám, ale aby se něco naučily a měly radost z poznání a poznávání.“ (Kolínský a kol. 2000, s. 3–4)

Když se podíváme na běžný život obyčejného českého rodiče, který má dítě na druhém stupni ZŠ, v budově školy svého dítěte se objeví několikrát za rok, většinou třikrát až čtyřikrát. Pokaždé je to jen za účelem setkání s učitelem, který mu s větší či menší dovedností předá informace o známkách a chování. Většina rodičů při této příležitosti neslyší příliš povzbudivé nebo příjemné věci. Někteří rodiče také zajdou jednou za rok na akademii, kde sledují kulturní vystoupení a na několik minut spatří i své dítě. Několik rodičů se drobně angažuje při třídním výletu nebo ve školní samosprávě. A to je všechno. To byl ten obvyklý případ. Také existují školy, kde rodiče dělají o něco víc. Ale stále je to jen malá část toho, co by dělat mohli. A měli. Většinou však (to je zčásti naše dědictví minulosti) ve školách ani netuší, jak aktivní by mohli rodiče být a jak s nimi pracovat, aby toho dosáhli. Rodiče pak mají nejasné (ale pravdivé a postupně se potvrzující) tušení, že od první třídy to s jejich angažováním ve škole jde od deseti k pěti a učitelé jsou nejraději, když docházejí na třídní schůzky, ale pak už raději **nic víc**. Kromě dozorování domácích úkolů, samozřejmě.

Není úplně jasné, proč někteří učitelé vnímají intervence rodičů tak nelibě a nejraději by je ve škole neviděli, jak je školní rok dlouhý. Proč se někdy této spolupráci brání rodiče? Spolupráci se školou a vztahy s učitelem může ovlivnit řada faktorů:

- nedostatek času rodičů, který jim brání navštěvovat školu častěji a podílet se na rozvoji partnerských vztahů;

- riziko exkluzivity, které spočívá v tom, že skupina rodičů, která má ke škole pozitivní vztah, může u ostatních (prozatím pasivních) rodičů budit dojem, že děti „vyvolených“ rodičů mohou těžit z dobrých vztahů, a tato domněnka je může od větší aktivity odrazovat;
- genderové rozdíly jsou využívány rodinami (matkami) především v případech, kdy má dojít k řešení nějakého konfliktu – v těchto situacích přichází do školy většinou otec vzbuzující pocit autority ve vztahu k ženám – učitelkám;
- menší zapojení rodičů do vzdělávání dětí spolu s postupem do vyšších ročníků školského systému;
- pracovní vytížení na straně učitelů, pokud je potřeba připravovat akce pro rodiče (např. den otevřených dveří), může ovlivnit dosud vstřícný nebo neutrální postoj k rodičům k horšímu;
- nepřipravenost učitelů na pravidelnou spolupráci s rodiči, vysokoškolské studium připravuje pedagogy zejména na komunikaci s žáky;
- tradiční názory o škole jako o uzavřené instituci navíc většině rodičů vyhovují – není vytvářen tlak angažovat se do školních aktivit, protože to vyžaduje čas a jiné zdroje rodičů. (Trnková 2004)

Vedle těchto limitů se mohou do rozvoje spolupráce promítat předsudky nebo negativní zkušenosti jak na straně učitelů, tak rodičů. Učitelé se mohou obávat toho, že pokud si k sobě rodiče pustí příliš blízko, může být jejich profesionální pozice oslabena rodičovskou „kontrolou“ (Rabušicová 2004). Rodičů ale není třeba se bát, jsou to naši spojenci a mohou učiteli v jeho práci výrazně pomoci.

Snad každý učitel by měl rád ve své třídě vzorné, pracující žáky. K nim by bylo dobré mít také spolupracující rodiče. I rodiče se chtějí zapojit do školního dobrodružství svých dětí. Podle Wolfendaleové existují dobré argumenty, které zdůrazňují zapojení rodičů do vzdělávání dětí:

1. **Právo** – rodiče mají právo účastnit se různých aktivit ve škole. Nesou zásadní odpovědnost za rozvoj dítěte. Rodiče mají právo na veškeré informace o jejich dítěti, mohou zvolit školu, kterou bude navštěvovat. Sami rodiče různými

způsoby podporují rozvoj dítěte, oni rozhodují, zda posílí vliv působení školy na dítě nebo naopak.

2. **Rovnost** – rodiče jsou partneři školy, mají rovný vztah s učiteli. Každá strana přináší sice odlišnou, ale stejně hodnotnou zkušenost.
3. **Reciprocita** – všichni mají mít z toho vzájemného vztahu prospěch. Každý bude za svá rozhodnutí odpovědný.
4. **Posilování** – rodiče by měli mít pocit, že mají ze zapojení do vzdělávání prospěch nejen děti, ale i oni sami. Otevírá jim to možnosti učit se, seznamovat se s novými věcmi atd. (Wolfendale in Pol, Rabušicová 1998)

Rodiče by neměli s učiteli bojovat, ale spolupracovat. Sami rodiče totiž mohou velkou měrou přispět k úspěchu svého dítěte ve vzdělávání tím, že se o školu zajímají, aktivně se podílejí na akcích, které pro ně škola pořádá, a spolupracují s ní. Ale jak můžete spolupracovat s učitelem, který pro vás nemá ani dobré zprávy, ani vlídné slovo? Rád bych se domníval, že v zásadě chtějí jak učitelé, tak rodiče to samé: optimálně podporovat dítě v cestě za rozvíjením dovedností a hledáním svého místa a uplatnění ve společnosti. Mnohá šetření ukazují, že žáci, jejichž rodiče pravidelně spolupracují se školou, jsou ve škole spokojenější, mají optimističtější pohled na vzdělávání a dosahují i lepších studijních výsledků. Spolupráce školy s rodinou ukazuje na kvalitu školy. Jen tam, kde rodiče a škola nacházejí společné cíle, kde jsou rodiče informovaní, co se ve škole děje, mohou se na tomto dění podílet, jen tam se rozvíjí vzájemné porozumění a příznivé školní klima.

Spolupráce s rodiči vytváří vzájemnou důvěru, odbourává strach i předsudky, podporuje toleranci a hodnotovou orientaci žáků, posiluje ochotu dětí aktivně se zapojovat do výuky a jejich radost z učení, zlepšuje podporu dětí při překonávání problémů (osobních, rodinných, školních), pomáhá eliminovat nejrůznější sociálně patologické jevy a negativní vlivy z prostředí, podporuje školu při realizaci jejího vzdělávacího programu, je pro žáky modelem pro respektující a konstruktivní jednání mezi lidmi.

Kvalitní práce s rodiči znamená vhodně pracovat v několika vrstvách: nabízet rodičům prostor pro spolupráci, dobře s nimi komunikovat, poskytovat jim dostatek informací správným způsobem a získávat je od nich, vytvářet s nimi přátelský vztah, řídit je tak, aby předávali správné vzdělávací návyky svým dětem, nabízet jim účast na životě školy a třídy, stmelovat je a ukazovat jim, že oni a škola jsou jeden tým. Jedna oblast přitom posiluje druhou. Lze dokonce konstatovat, že vztah s rodiči je indikátorem kvality vzdělávání ve škole (či práce konkrétního učitele). Žák v něm má také důležitý prostor. Když dítě chodí domů ze školy nadšené, vypravuje, jaké zajímavé činnosti s daným učitelem dělá při hodině, pokud rodič vidí v jeho žákovské knížce dobré známky od stejného učitele, jestliže onen učitel hovoří s rodiči o jejich dítěti pozitivně – kde by mohl být v jejich komunikaci svár? A naopak – jestliže se žák v hodinách nudí, práce v předmětu ho nebaví, rodič kroutí hlavou nad tím, co učitelka po jeho

dítěti chce, žák dostává špatné známky a učitelka viditelně nemá chuť za cokoli ho pochválit – který rodič by nevystoupil na ochranu své ratolesti a s učitelkou nezabojoval? Nebo má snad rodič potichu skřípat zuby (otec) a polykat slzy (matka)? Spolupráce učitele s rodičem má velká pozitiva, která se týkají všech zúčastněných stran – a především dětí. Jak rodiče získat ke spolupráci? Zjistěte lze doporučit zejména:

1. **Profesionalitu.** Učitel je odborníkem na svém místě, vede na vysoké úrovni vzdělávání, dokáže dětem poznatky předat moderními způsoby, motivuje je a aktivizuje. Dítě je ve škole spokojené, práce ho zajímá a tyto své postoje přenáší na rodiče. Ti respektují pedagogické dovednosti učitele a s tímto dobrým míněním k němu přistupují v každém vzájemném kontaktu. A profesionalita

učitele se projevuje i v míře zapojení rodičů do života třídy, přičemž iniciativa je na něm. Vysvětlí rodičům možnosti zapojení do výuky, neformálních aktivit, ujasní pravidla, povinnosti a práva rodičů.

2. **Vhodnou komunikaci s rodičem.** Jako významný se opět ukazuje profesionální přístup, tentokrát k předávání poznatků o žákovi. Tato komunikace by měla být vedena oboustrannou snahou o dobro pro dané dítě, snahou o spolupráci. Učitel se přece o zázemí dětí ve své třídě zajímá, stejně jako rodiče chtějí poznat, co se ve škole dítě naučí. Je vhodné předkládat nejen klasifikaci, ale mít připraveny i své poznámky, žakovské výtvary, sociometrická měření a měření klimatu, ukázky zlepšení, podložené příklady atd., a tímto způsobem vytvářet sofistikovaný obrázek o žákovi, který bude dobrým vodítkem pro rodiče i později, při výběru jeho další studijní dráhy. Informace by měly proudit plynule oběma směry, ne pouze čtyřikrát do roka, nárazově při třídní schůzce. Formy sdělení mohou být pestré. Nejen zápisníky domácích úkolů, ale i zprávy o probrané látce, diplomy zakončující důležité téma učiva apod.
3. **Optimismus a pozitivní postoj.** Rozhovory s rodiči vést optimisticky, s dobrou vírou, dávat najevo (a mít!) pozitivní vztah k žákovi, radovat se spolu s rodiči z jeho úspěchů. Rodiče musejí mít jistotu, že to myslíte s jejich dítětem dobře. Veškerá interakce probíhá v podnětném, pro rodiče nestresujícím prostředí. Učitel, který s nimi chce o dítěti hovořit, na ně nespěchá a netlačí. Třeba i poněkud neformální postoj (což není totéž co familiární) může pomoci rodičům hovořit o problémech, které jejich dítě má doma. Sám učitel pak může konkrétně naznačit, co by dítěti při přípravě pomohlo a na co by se mohli rodiče zaměřit.

4. **Vstřícnost.** Učitel není úředníkem v nějaké instituci, jenž je arogantní k předem se kořícím žadatelům v roli rodičů. Je to člověk, kterému jde o spolupráci s nimi. K tomu je zapotřebí mít pochopení pro individuální rodinné problémy, nabízet pomoc v případech studijních problémů žáka, být s rodiči v kontaktu a předávat jim i aktuální informace o záležitostech, kterým by prodlení neprospělo (a tím nemám na mysli předvolávání rodičů do školy „na kobereček“, aby se podíleli na řešení kázeňských problémů). Jde nejen o spolupráci ve věcech vzdělání žáka, ale i o informace z jeho rodinného prostředí. Třídní učitel by měl vědět, zda má žák klid na svou přípravu, kolik času jí dává, zda se mu rodiče věnují apod.